

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

چکیده مقاله‌ها

همایش ملی

تحولات مسئولیت کیفری در نظام حقوقی ایران؛

پژاوش‌ها و راهکارها

مؤسسه آموزش عالی طبرستان: ۳ خرداد ۱۳۹۶

دبیر همایش

محسن شرفی

استادیار مؤسسه آموزش عالی طبرستان

رئیس همایش:

مهندس سیدماهیاری حسینی

نشر میزان

سرشناسه	همایش ملی تحولات مسئولیت کیفری در نظام
حقوقی ایران؛ چالش‌ها و راهکارها (نخستین: ۱۳۹۶: چالوس)	
عنوان قرارداد	ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام‌پدیدآور	همایش ملی تحولات مسئولیت کیفری در نظام حقوقی ایران؛ چالش‌ها و راهکارها. مؤسسه آموزش عالی طبرستان: ۳ خرداد ۱۳۹۶ / دبیر همایش: محسن شریفی؛ رئیس همایش: سیدماهیاری حسینی.
مشخصات نشر	تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	۳۳۶ ص.
فروست	نشر میزان: ۱۰۷۹
شابک	978-964-511-878-3
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا	
یادداشت	بالاتر عنوان: چکیده مقاله‌ها
موضوع	مسئولیت جزایی — ایران — کنگره‌ها
موضوع	Criminal liability -- Iran -- Congresses
موضوع	حقوق جزا — ایران — کنگره‌ها
موضوع	Criminal law -- Iran -- Congresses
موضوع	مسئولیت (حقوق) — ایران — کنگره‌ها
موضوع	Liability (Law) -- Congresses
شناسه افزوده	شریفی، محسن، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده	حسینی، سیدماهیاری، ۱۳۵۰ -
شناسه افزوده	مؤسسه آموزش عالی طبرستان
رده‌بندی کنگره	۵۸۱.۰۶: ۳۸۷.۰۸۷ KMH
رده‌بندی دیویی	۳۴۵/۰۴۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۰۴۱۸۷

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیک) از این اثر بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تماس‌های زیر اطلاع دهید.

۱۰۷۹

نشر میزان

همایش ملی تحولات مسئولیت کیفری در نظام حقوقی ایران

مؤسسه آموزش عالی طبرستان

دبیر همایش: محسن شریفی

رئیس همایش: سیدماهیاری حسینی

چاپ اول: بهار ۱۳۹۶

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

شماره: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۸۷۸-۳

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۳۴۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

فهرست مطالب

دبیاجه ۱۷

بخش اول - چکیده مقاله‌های پذیرش شده برای ارائه ۲۵

مسئولیت کیفری ای در پرتو فعالیت مجرمانه مشترک ۲۶

محمدعلی اردبیلی

قرار نهایی ناظر بر مراتب مسئولیت کیفری ۲۸

محمد آشوری، جعفر موحدی

ظرفیت‌های قانونی مسئولیت دهستان در برخورد با بحران‌های زیانبار با نگاهی به

حادثه‌ی پلاسکو ۳۰

جلیل امیدی

اصل شخصی بودن مسئولیت کیفری و بازشناسی آن از اصول مشابه ۳۳

محمد جعفر حبیب زاده، بهمن حسینجانی

مدل‌های انتساب مسئولیت کیفری به اشخاص حقوقی (مطالعه تطبیقی) ۳۴

محسن شریفی

بررسی تبصره ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی در پرتو حقوق تطبیقی و اسناد

بین‌المللی ۳۸

محمد ابراهیم شمس ناتری

فرجام مسئولیت کیفری: تقابل حق‌ها و الگوها ۴۰

حسین غلامی

- آسیب شناسی سازوکارهای تشخیص جنون متهمان قتل عمد در رویه قضایی ایران ۴۳
محمد فرجیها، رویا عادلیان
- جرایم با مسئولیت کیفری خلاف قاعده ۴۶
کیومرث کلانتری
- جایگاه خطای کیفری در تحقق مسئولیت کیفری، بررسی تطبیقی نظام حقوق کیفری ایران
و انگلستان ۴۷
محمدعلی مهدوی ثابت، امیرحسین خسروآبادی
- مسئولیت کیفری در جرایم ناتمام ۴۸
حسین میرمحمد صادقی، علی رحمتی
- مسئولیت کیفری در رایم اقتصادی با ارائه راهکارهای پیشگیرانه ۵۳
دکتر حسین میرمحمد صادقی، صدیقه مرادی
- مسئولیت کیفری در پرسش‌های جرم شناسی ۵۷
علی نجفی توانا
- تأثیرگذاری مسئولیت کیفری بر افتراقه شان آیین دادرسی کیفری ۵۹
امیرحسین نیازپور
- نظام دوگانه‌ی مسئولیت کیفری اطفال و نوجوانان ۶۳
صابر اسلام
- بررسی شرایط و موانع مسئولیت کیفری در پرونده «ستایش قره‌حسنی» ۶۵
ابراهیم اسلام‌پور، سودابه رضوانی
- مسئولیت کیفری ناشی از فعل غیر با نگاهی اجمالی به قانون مجازات اسلامی ۹۲ ۶۷
عباسعلی اکبری، مهدی سلیمانی
- نقش اقسام چهل بر تحقق عنوان جرم و مسئولیت کیفری ۶۹
علی اکبر ایزدی فرد، علی اکبر ابوالحسنینی، علی یوسفی آهنگر کلایی
- بررسی ماهیت تعهد پزشک در قانون قدیم و جدید مجازات اسلامی و مقایسه آن با فقه
اسلامی ۷۱
کرم باقری حیدری، دکتر فیروز احمدی

فهرست مطالب □ ۷

مسئولیت کیفری کارکنان دولت در عدم گزارش جرایم ۷۴

مهدی چگنی

پیامدهای مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی عمومی در اجرای وظایف تصدی بر اعمال

حاکمیتی آنها ۷۶

یوسف خرم فرهادی

مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در قبال جرایم زیست محیطی ۷۹

نسترن خواجهزاده

اجتماع عامل متعدد و «تعیین عامل» در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ۸۲

رضا دریایی علی مقدم مصطفی کربلانی آقازاده

تأثیر بلوغ مجازات از منظر فقه امامیه و حقوق موضوعه ۸۴

دکتر پرویز ذکائیان

بررسی انتقادی مراحل بدیع مسئله لیت کیفری اطفال و نوجوانان در جرایم تعزیری «با

نگاهی تطبیقی بر نظام حقوقی ایران» فرانسه ۸۶

اسماعیل محمد نژاد، پریراد کاوسی خسرقی، حنیفه نوحه خوان

چالش‌های مسئولیت کیفری نیابتی در حقوق کیفری ایران ۸۹

حسین رنجبر

مطالعه تطبیقی مسئولیت کیفری اطفال در حقوق ایران و ژان ۹۰

میررضا سلیمی

تحلیل مسئولیت کیفری ناقلین بیماری در ایران ۹۲

ایمان شاه‌بیگی

بررسی مسئولیت کیفری در ایران باستان با رویکردی انتقادی به نوع مطالعات و

نگرش‌ها ۹۵

ماه بانو شعبانی، امین حاجی‌وند

دفع مسئولیت کیفری به واسطه حصول شبهه (مطالع تطبیقی حقوق موضوعه و فقه

اسلامی) ۹۸

پوریا شیرخانی، عطیه ابوصالحی

- تعلیق ثبوت مسئولیت کیفری به اثبات مسأله حقوقی ۱۰۰
پوریا شیرخانی، عطیه ابوصالحی
- گستره مسئولیت کیفری در جرم پول‌شویی از منظر قانون مبارزه با پول‌شویی
ایران ۱۰۳
اصغر عباسی
- تأثیر پرونده شخصیت در اصل تفرید کیفری با تأکید بر مسئولیت کیفری اطفال و
نوجوانان ۱۰۵
دکتر شادی عظیم‌زاده علی حدادی
- رویکردی انتقادی به توبه در ماده ۱۱۴ قانون مجازات اسلامی ۱۰۷
دکتر ابوالفضل علیشاهی قلعه‌جوقی، صدیقه آل کثیر
- بازنگری در عنوان قاتل، عنوان جرم در حقوق ایران ۱۰۹
دکتر علی غلامی امیرحسین بحیرایی
- علم به حرمت قانونی در حقوق کیفری ایران؛ مفهوم، چگونگی ۱۱۱
مصطفی فروتن
- مسئولیت فعالان پزشکی از راه دور (تله‌مدسین) مطالعه تطبیقی فرانسه و ایران ۱۱۳
روح الدین کرد علیوند، علیرضا طاهانی، زهرا نیری، فاطمه تاج آبادی، نسیم ناصری
- تفکیک قلمرو عنصر روانی از شرایط مسئولیت کیفری ۱۱۶
محمد تیانوش، شیروزی نژاد الهام امینی فر
- تأملی در ماده ۹۱ قانون جدید مجازات اسلامی ۱۱۹
دکتر ایرج گلدوزیان، سید هاشم آل طه
- «استفاده از آلت قتاله در قتل» در تحولات قانون گذاری: از قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴
تا قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ۱۲۱
عباس محمدخانی
- مسئولیت کیفری و نحوه تعقیب اشخاص حقوقی در فضای مجازی ۱۲۳
حسنعلی مؤذن زادگان، مهسا حاجی علی محمدی، حسینعلی کلهر

تأثیر اراده بر مسؤولیت جنایی ۱۲۵

سید درید موسوی مجاب

مسؤولیت کیفری دولت در جرایم زیست محیطی؛ چالش ها و راه کارها ۱۲۷

علیرضا میرکمالی امین حاجی وند

بخش دوم - چکیده مقاله های پذیرش شده ۱۳۱

مسؤولیت کیفری و ضمانت اجراهای ترمیمی ۱۳۲

سید سینا ابطحی

بررسی امکان سنجی ایدگی به جرم نسل کشی در نظام حقوق کیفری ایران ۱۳۴

سید امیر عباس احترامی

بررسی مبانی سن مسؤولیت کیفری در فقه امامیه و قانون مجازات اسلامی ۱۳۶

منصوره ارجمندی فرد

بررسی تاثیر قاعده درأ بر مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی در نظام کیفری ایران ۱۳۸

احمد محمدی

رویکردی انتقادی نسبت به مسؤولیت کیفری اطفال در قانون مجازات اسلامی مصوب

۱۳۹۲ ۱۳۹

محمد صالح اسفندیاری

بررسی رابطه اختلال روانی و مسؤولیت کیفری ۱۴۲

داود اسلامی

تأثیر جنسیت بر مسؤولیت کیفری ۱۴۴

منوچهر اصغری، مهدیه فرشیدینیا

کاستی ها و ظرفیت های ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی در خصوص مسؤولیت کیفری

نوجوانان از منظر روان شناسی جنایی ۱۴۶

فرهاد الله وردی، مسعود درویشی، بهار حمزه زاده

- نگرش جرم شناسی فرزند کشی در شهرستان خرم آباد (مطالعه موردی پرونده های قضایی سال های ۱۳۹۴-۱۳۸۶) ۱۴۸
- معین امرایی، دکتر بیژن دارایی
- مسئولیت کیفری نوجوانان در قانون ایران ۱۵۰
- مینا امیرالوار، نواب کریمی فرد
- مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در نظام بین الملل حقوق بشر ۱۵۲
- اسماعیل انصاری، سودابه رضوانی
- مسئولیت کیفری مجرمین ایرانی در خصوص تابعیت مضاعف و صلاحیت محاکم ۱۵۴
- نرگس برزمینی
- مبانی مسؤولت کیفری در حقوق اسلام ۱۵۶
- فاطمه بیرجندی، سعید شاه پورجانی، امیرحسین رهگشا
- تحولات مسئولیت کیفری قانون مواد مخدر و داروهای روان گردان و چالش های آن در ایران و نظام بین المللی ۱۵۹
- جمال بیگی جعفر حیدرقلی زاده
- مجازات تبعی و محرومیت از حقوق اجتماعی در حقوق کیفری ایران ۱۶۱
- وحید پوربابا
- تاملی بر مسئولیت کیفری نسل کشی در حقوق بین الملل ۱۶۳
- مهدی پوررضا مهدی اسماعیلی
- تأثیر دفاع فرهنگی بر مسئولیت کیفری در نظام حقوقی ایران ۱۶۵
- پیمان دولتخواه باسکی نسیم مساوات
- مبانی مسئولیت کیفری جرم قاچاق سازمان یافته ۱۶۸
- احمد علی ثالث موید محمد صادق آزادفر
- مسئولیت مداخله کننده غیرمجاز در امر پزشکی (نسخ یا عدم نسخ ماده ۳ قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و داروئی و خوردنی و آشامیدنی) ۱۷۰
- صابر جعفرنیا اسبویی

فهرست مطالب □ ۱۱

..... ۱۷۲	مسئولیت کیفری احزاب سیاسی در ارتکاب جرایم اقتصادی
	مهدی بی‌نیاز سیده منیژه جعفری بطرودی
..... ۱۷۵	رویکردهای فراروی مسئولیت کیفری در جرایم رایانه‌ای
	جلال‌الدین حسانی سعید شاه‌پورجانی
..... ۱۷۸	جایگاه و گستره‌ی علم قاضی در مسئولیت کیفری
	شبنم جهانگیری
..... ۱۸۰	تأثیر اراده در مسئولیت کیفری
	مرضیه جوج الهه گلناری اردکانی
..... ۱۸۲	جایگاه معاونت نسبت به جرایم غیر عمدی در حقوق ایران
	دکتر حسن حاجی‌تبار فیروزجانی
..... ۱۸۴	سیر تحول قانون‌گذاری در مورد مسئولیت کیفری قاذف
	حمیدرضا حاجی‌زاده اشرف پاك‌نیت
	واکاوی تأثیر جهل به قانون در مسئولیت کیفری از منظر قانون مجازات اسلامی مصوب
..... ۱۳۹۲	رویکردهای نوین و تارسائی‌ها، نتیجه‌ی بنی
	محمد حسن حسینی، حمید علیراده، نسیم اصری، فاطمه تاج آبادی سعیده سمیعی
	پاسخ‌های ترمیمی به اطفال و نوجوانان معارض با قانون در پرتو نظریه شرمساری
..... ۱۸۹	بازپذیرندگی
	مظاهر خواجه‌وند چتن، مه‌ای، پور، محمد رضوانی
..... ۱۹۱	اقرار پس از اقامه شهادت در حدود و تأثیر آن بر مسئولیت کیفری
	کریم‌ت‌اله دیوسالار
..... ۱۹۳	تقارن «مسئولیت بین‌المللی دولت» و «مسئولیت کیفری فردی» در جرم نسل‌کشی
	ابرج رضائی نژاد سارا رسولی
..... ۱۹۵	مسئولیت کیفری معاون جرم
	ناصر رضوانی جویباری
..... ۱۹۶	تحولات مسئولیت کیفری در پرتو مفهوم خطرناکی
	سودابه رضوانی

- مسئولیت کیفری ناشی از عمل دیگری در چالش با اصل شخصی بودن مجازات‌ها ۱۹۸۰...
حسین رمزدان
- بررسی تأثیر جنون در مسئولیت کیفری با نگاه فقهی ۲۰۲
حسین زارعیان چناری سید ذبیح اله بدیعی
- تبیین مفهوم رشد جزایی از منظر روان شناسی، فقهی و قانون مجازات اسلامی ۲۰۴
مریم ساسانپور
- مقتضیات و موانع مسئولیت جنایی در نظام حقوقی ایران، مصر و لبنان ۲۰۶
مهرداد سلامی
- مطالعه تطبیقی - سؤولت کیفری اطفال در حقوق کیفری ایران و انگلستان ۲۰۸
میر رضا سلیمی
- معاونت در جرم حقوق کیفری ایران و آرا و اسناد کیفری بین‌المللی ۲۱۰
محسن شریفی شب‌بو خضری
- جایگاه عدالت ترمیمی در مسئولیت کیفری ۲۱۲
محمدسعید شفیعی، دکتر کریم صالحی
- مسئولیت جزایی مجنون در قانون مجازات اسلام ۱۳۹۲ ۲۱۵
محمد صراحتی
- نقش جنون در زوال مسئولیت کیفری ۲۱۶
سعید طیبی داریوش بابایی
- مسئولیت کیفری پزشک از منظر فقه اسلامی و قانون ایران ۲۱۸
شاهرخ عارف نژاد
- بررسی آثار و نتایج مسئولیت کیفری نائم با دیدگاهی فقهی - مذهبی (مذاهب
..... ۲۲۱)
خمسه)
- اصغر عباسی لامحسن مقیمی کندلوس مهشاد ربیعی
- جنبه‌های کیفری مفاسد اقتصادی در حقوق ایران ۲۲۴
دکتر حسین عبدالحسینی زینب شریعتی

جایگاه عنصر روانی و دفاعیات در مسئولیت کیفری.....	۲۲۶
اسماعیل عبدالحی	
چالش‌های مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جنایات بین‌الملل.....	۲۳۰
معاذ عبدالحی	
بررسی تطبیقی معاونت در قتل عمدی.....	۲۳۳
فرزاد عسکری	۲۳۳
بررسی کلاهبرداری (احتیال) به عنوان مصداق از جرم مرکب در فقه شیعه.....	۲۳۶
دکتر ابوالفضل علیشاهی، قلعه‌جوقی، مهدخت حسینی	
مسئولیت کیفری و ارتباط آن با علم جرم شناسی.....	۲۳۸
معمی فروتن، سعید شاه پورجانی، سید جواد حسینی خواه، احمد زارع	
بررسی نحوه‌ی تسهیم خسارت در عاملین متعدد در قانون مجازات اسلامی.....	۲۴۱
حسین فلاح مظلومی	
مسئولیت کیفری دولت در نظام تقویتی ایران و حقوق کیفری بین‌الملل.....	۲۴۳
محمد قاسمی	
ادعای جنون و اثبات آن؛ تأملی بر بار اثبات جنون در دعاوی کیفری.....	۲۴۵
نصیر قائمی	
تأثیر تغییر جنسیت در مسئولیت کیفری پرداخت کنندگان تفاهل دبه.....	۲۴۷
سید ابراهیم قدسی، امین دمانی، بلاد شیخ الاسلامی	
چالش‌های حمایت کیفری از ثبت نکاح موقت در حقوق ایران.....	۲۴۹
سیدمهدی کاظمی	
مسئولیت کیفری ناشی از خرید و فروش کودک به منظور فرزندخواندگی در حقوق ایران.....	۲۵۲
سیدمهدی کاظمی، رضوان پیریایی	
جرم ترک انفاق و چالش‌های آن در نظام حقوقی ایران.....	۲۵۴
سیدمهدی کاظمی، سهراب قره‌گوزلو	

- مبانی مسؤولیت کیفری در بزهکاری‌های نفتی در پرتو معاهدات و رویه‌های
بین‌المللی ۲۵۶
- کیما کبریتی
- تحقق مسؤولیت مرتکب، در ترک تابعیت ایرانی و کسب تابعیت جدید، به سبب ارتکاب
جرایم قبلی ۲۶۰
- پرویز توسلی زاده، پدram کرمی
- مسؤولیت کیفری در قبال جرایم زیست محیطی در پرتو تحولات قانون مجازات اسلامی
۱۳۹۲ با کید بر رویه قضایی ۲۶۲
- اسدالله کشاورز، شهرزاد سامانی زادگان، سجاد کشاورز
- بررسی مبانی و چالش‌های سیاست مدیریت خطر مجرمان دارای حالت خطرناک در
حقوق کیفری ایران ۲۶۵
- فرشته کشاورز
- مسؤولیت کیفری در جرایم اقتصاد بر اساس حقوق ایران ۲۶۷
- علی کشوری، مهدیه پازوکی
- مسؤولیت مطلق کیفری در جرایم تهدید کننده بهداشت عمومی ۲۶۹
- حسین کولیوند
- بررسی نقش عوامل مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم در «قانون اصلاح و تربیت شهرستان
گرگان» ۲۷۱
- محسن لعل علی، محمود منصوری رضی
- مسؤولیت کیفری غیر مسلمانان در جرم مصرف مسکر با نگرشی بر قانون مجازات
اسلامی ۲۷۳
- محمدحسن مالدار
- «معیار رفتار نوعاً کشنده» در تحولات قانونگذاری: از قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ تا
قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ۲۷۵
- عباس محمدخانی

.....	مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در فضای مجازی	۲۷۷
نسیم مرتضوی فر، حسنعلی مؤذن زادگان، دکتر باقر انصاری، مجتبی زارع		
.....	تحولات قانون مجازات اسلامی در خصوص مسئولیت کیفری ناشی از اختلالات روانی	۲۷۹
بهاره مروجی، محبوبه جلالی، امیررضا مروجی، میثم عالمی پور		
.....	بررسی تطبیقی مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در نظام های حقوقی ایران و آمریکا	۲۸۱
مریم مشایخیان، آزاده ذبیحی		
.....	دامنه مسئولیت کفای کارکنان بانکها در نظام حقوقی ایران	۲۸۳
حسین مقدسی نیا		
.....	مسئولیت کیفری افشای سره محرمانگی در قراردادهای داخلی	۲۸۵
فخراله ملائی کندلوس، مریم جانباز		
.....	جایگاه فردی کردن مجازات در فقه حنایی اسلام	۲۸۹
ثریا منیری، سید علی اصغر موسوی رکنی		
.....	مسئولیت کیفری اعضای گروه تروریستی داعش در نظام حقوقی ایران	۲۹۱
جعفر موحدی، شب بو خضری		
.....	تأثیر توبه بر مسئولیت کیفری	۲۹۳
محمدعلی موحدی		
.....	رویکرد قانون نامه های باستان به مسئولیت کیفری	۲۹۵
سید پوریا موسوی		
.....	مسئولیت کیفری اختلال گران در صنایع کشور	۲۹۹
سید محمود موسوی، سیده زهرا موسوی		
.....	بررسی جرم تبانی علیه امنیت کشور به عنوان یک جرم گروهی در نظام حقوقی ایران	۳۰۱
سید مصطفی موسوی، دکتر مجتبی جانپور، دکتر مهین سبجانی		

۱۶ □ همایش ملی تحولات مسؤولیت کیفری در نظام حقوقی ایران

- بررسی چگونگی حمایت از زنان ایرانی قربانی تجاوز به عنف در برابر متجاوز به عنف
 خارجی ۳۰۳
 دکتر محمد نبی پور علی وزیری
- مسؤولیت کیفری و چالش ها و راهکارهای دولت در پدیده قاچاق زنان در قوانین داخلی و
 مقررات بین‌المللی ۳۰۵
 ایرج نگهدار
- تأثیرات تلاطم روانی بر اجرای حدود و قصاص ۳۰۷
 فرخ هدائی
- تأثیر قواعد مدنی بر مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی ۳۰۹
 تلما همتی، سیدسینا ابطحی
- مسؤولیت تدریجی عفو و چالش های تعیین حداقل سن مسؤولیت کیفری در قانون
 مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ۳۱۱
 یوسفعلی یزدانی
- بخش سوم - منبع شناسی ۳۱۵
- الف. منابع مرجع علوم جنایی ۳۱۶
- ب. کتاب ها ۳۱۷
- پ. مقاله ها ۳۲۳
- ت. رساله های دکتری و پایان نامه های کارشناسی ارشد ۳۳۲

به جز غم خوردن عشقت غمی دیگر نمی‌دانم
که شادی در همه عالم ازین خوشتر نمی‌دانم
گر از عشقت برون آیم، به ما و من فرو نایم
و لیکن ما و من گفتن به عشقت در نمی‌دانم
«عطار»

دیباچه

تأسیس‌های حقوق کیفری از جمله آنچه ناظر به مسؤولیت کیفری است، در نظام حقوقی ایران بنا به دلیل‌های متعدده هم چون شرایط فرهنگی، ضرورت‌های اجتماعی، نظریه‌های حقوقی، سکنی‌گزینی نهاد اء وارداتی - در چارچوب سیاست نقل و انتقال کنترل جرم - و گاه عوام‌گرایی، همواره با دگرگونی‌های مثبت و منفی توأم بوده است؛ چندان‌که از این رهگذر، نظام عدالت کیفری در برهه‌ای، رو به تکامل و در برهه‌ای دیگر رو به قهقرا نهاده است. شاهد مثالی این مدعا، قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ است که در قیاس با قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴، در اغلب حوزه‌ها از جمله مسؤولیت کیفری مجانین، مسؤولیت کیفری اطفال، مسؤولیت کیفری ناش از ارتکاب جرم‌های ناقص، مسؤولیت کیفری در قبال ارتکاب جرم‌های متعدد و مک‌رد، تأثیر پذیری از داده‌های جرم‌شناسی و اهتمام به اصل فردی کردن مجازات، سویه به‌اتب جامع‌تری را اتخاذ نمود. در حالی که انتظار می‌رفت مصوبه‌های بعدی‌ای چون قانون راجع به مجازات عمومی مصوب ۱۳۶۲ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰، این روند را ادامه، و هم‌چنان گامی به جلو نهند، اما، تنها چنین نشد، بلکه در حوزه‌هایی نیز خواسته یا ناخواسته واپس‌گرایی صورت گرفت.

امحای تقسیم بندی پیشین جرم‌ها از جنایت، جنحه و خلاف به تبدیل آن به گونه‌های دیگر، ایجاد دگرگونی اساسی توأم با انتقاد در قلمرو جرم‌های ناتمام که در عمل، به جرم‌زدایی از شروع به جرم و دیگر مفهوم‌های مشابه به عنوان یک اصل

انجامید، ایجاد آشفتنگی در نظام حاکم بر تعدد و تکرار جرم که چگونگی تشدید مجازات مرتکب را در هاله‌ای از ابهام، و رویه قضایی را در تشتت فرو برد، و کاهش سن مسؤولیت کیفری که از منظرهای مختلفی چون جرم‌شناسی و اکشن اجتماعی، به دلیل آثار سوء مترتب بر آن، از جمله برجسب زنی و القای باور مجرمیت بر طیف گسترده‌ای از مجرمان فاقد رشد جزایی نیازمند تدبیرهای اصلاحی و حمایتی، نمی‌توانست مقرون به صواب باشد، نمونه‌هایی از این قبیل اند. اما تحولاتی که از رهگذر مصوبه‌های بعدی، بویژه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در بعدها مختلف ایجاد شد از آنرو، از یک‌سویه احیای بسیاری از تأسیس‌های حقوق کیفری پیشین و از دیگر سو، به خلق تأسیس‌های نوین و غیر مسبوق به سابقه انجامید، در خور توجه و شایسته بحث اند. از این بیان، می‌توان به پذیرش مسؤولیت کیفری تدریجی اطفال، اهتمام به مفهوم رتبه جرمی، قبول صریح مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی (به صورت یک قاعده)، جای‌گزینی عبارت رافع مسؤولیت کیفری به جای عبارت‌های علل موجه جرم و علل رافع مسؤولیت کیفری اهتمام به اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت بزه‌دیده، توجه به توبه مجرم، اشاره به قاعده راء القات به مسؤولیت کیفری جنایت‌های عمدی مبتنی بر ترک فعل، تصریح به مسؤولیت کیفری ناشی از رفتار غیر و بیان ضابطه‌های آن، جرم انگاری نفس شروع به جرم، ذکر مسؤولیت کیفری ناشی از ارتکاب جرم محال مادی، پذیرش نظام نیمه آزادی، ایجاد امکان تعلل در صدور حکم، درجه بندی مجازات‌های تعزیری و مبتنی کردن آن‌ها بر اصل فردی جرم. جایگزین‌های حبس، ادغام مجازات‌های بازدارنده در مجازات‌های تعزیری، تغییر در مواعید مرور زمان تعقیب و دادرسی و پذیرش مرور زمان اجرای حکم و هم‌چنین استفاذه از مزبور از قانون آیین دادرسی کیفری به قانون مجازات اسلامی، ساماندهی قاعده‌های تعدد و تکرار جرم و امکان اعمال مجازاتی فراتر از حداکثر میزان قانونی، منع جمع مجازات‌ها در صورت ارتکاب جرم‌های متعدد تعزیری، اصلاح نظام تعلیق مجازات‌ها، ایجاد تغییرهایی در نهاد آزادی مشروط و نحوه تخفیف مجازات‌ها اشاره کرد.

با این وجود، تکوین و یا دگر دپسی برخی از نهادهای مزبور چندان کامل نیست. به عنوان مثال، مدل انتساب مسؤولیت کیفری به این اشخاص حقوقی، از جامعیت لازم برخوردار نیست؛ چه، تحقق این مهم، تنها از رهگذر رفتار نمایندگان انسانی آن‌ها

ممکن دانسته شده است (ماده ۱۴۳ قانون مجازات). به این معنا که می‌بایست تقصیر را ابتدا در وجود شخص حقیقی متخلف جست و جو، و سپس به شخص حقوقی متبوع منتقل کرد. این مدل، که معرف نوعی مسؤولیت اشتقاقی است، پاسخ‌گوی وضعیتی که در اشخاص حقوقی بزرگ و غیر متمرکز، منشأ وقوع جرم، نه تقصیر فردی، که خطای سازمانی، است، نیست. به همین منظور، نظام‌های کیفری‌ای چون انگلستان و استرالیا، با پذیرش مسؤولیت سازمانی اشخاص مورد بحث، بر این معضل فایق آمده‌اند. نقص دیگر ماده مزبور، عدم پذیرش مسؤولیت کارگر و کارفرما به عنوان مدل دیگر مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی است که پیش تر، نظام‌های کیفری‌ای مانند آمریکا آن را به برهه آزمایش برده شده‌اند. بر پایه این راهبرد، نه تنها، تقصیر مدیران، که تقصیر پرسنل و کارمندان عادی نیز قابل انتساب به آن‌هاست؛ مشروط به این‌که جرم، در چارچوب حیطه استخبار و به نام اشخاص حقوقی ارتکاب یافته باشد. در حوزه نظام ضمانت اجراها (موضوع ۱۰، هائمی ۲۰ تا ۲۲ قانون مجازات اسلامی) نیز کاستی‌هایی از جمله عدم لحاظ خدمات عمومی، اتمام به اصلاح وضعیت جرم‌زا، و جبران خسارت کیفری دیده می‌شود. ضمن این‌که پیش‌بینی ضمانت اجرای مصادره کل اموال (ماده ۲۲) که به جهت تسری تبعات منفی آن به اشخاص بی‌گناه ثالث، در کمتر نظام حقوقی‌ای، نشانی از آن دیده می‌شود، سخت‌گیرانه به نظر می‌رسد.

افزون بر این‌ها، چرایی اشاره‌ی ماده (۷۴۷) به لزوم تحقق هر دو شرط انتساب جرم به نام و در راستای منافع شخص حقوقی، و دلیل کافی دانستن حقوق هریک از آن‌ها از سوی ماده (۱۴۳) برای انتساب مسؤولیت کیفری به شخص حقوقی نیز، در هاله‌ای از ابهام است. ابهام دیگر، عدم تعیین تکلیف قانون‌های موردی ناظر بر سببیت کیفری است که معلوم نیست با تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، نسخ شده، یا به قوت خود، باقی‌اند؟ برخی، با این استدلال که حکم عام لاحق، ناسخ حکم خاص سابق نیست، آن را هم‌چنان پابرجا می‌دانند. در مقابل، برخی، نتیجه ضروری اراده قانونگذار در قاعده مند کردن مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی و پیش‌بینی ضمانت اجراهای معتدله و متناسب با گونه‌های این اشخاص در ماده (۲۰) را نسخ قانون‌های پراکنده پیشین دانسته‌اند.

در حوزه مسؤولیت کیفری اطفال هم، به رغم همه تحولات مثبت ایجاد شده، ابهام‌هایی وجود دارد. به عنوان مثال، به تصریح ماده (۱۴۸) قانون مورد اشاره: «در مورد افراد غیر بالغ، بر اساس مقررات این قانون، اقدامات تأمینی و تربیتی اعمال می‌شود»؛ حال آن‌که در هیچ ماده‌ای از جمله ماده (۸۸) قانون مزبور، برای اطفال کمتر از نه سال، چنین ضمانت اجرایی پیش‌بینی نشده است. هم‌چنین، تصریح به عدم شمول مقررات تکرار جرم نسبت به جرم‌های این اشخاص و در عین حال، اتخاذ سکوت نسبت به شمول یا عدم شمول مقررات تعدد جرم نسبت با آن‌ها، موجبات اختلاف نظر را در این باره برانگیخته است. دیگر این‌که، مجازات تلقی کردن نگهداری نوجوانان در کانون اصلاحات و تربیت که سرشتی تأمینی و اصلاحی، و نه کیفری دارد، ناصواب به نظر می‌رسد.

راجع به جرم‌های ناتمام، مدهی نقص‌ها و اجمال‌های موجود عبارتند از: ۱. عدم اشاره به نسخ مقرره‌های حکم‌سای موردی‌ای چون ماده (۶۱۳) قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) با توجه حکم عا (ما ۱۲۲)؛ ۲. عدم تصریح به جرم عقیم و بروز اختلاف نظر در مورد جود یا عدم وجود آن؛ ۳. عدم جرم انگاری شروع به جنایت مادون نفس؛ ۴. میزان مجازات پیش‌بینی شده در بند (الف) ماده (۱۲۲) قانون مجازات اسلامی برای شروع به قتل عمد (پنج تا ده سال)، از مجازات ارتکاب جرم تام قتل عمد پیش‌بینی شده در ماده (۶۱۲) قانون مجازات اسلامی (تربیت (سه تا ده سال)، - آنجا که، اجرای قصاص در حق جانی ممکن نیست - فراتر است، - که معقول نمی‌نماید و ۴. به رغم امکان تحقق شروع به جرم از سوی اشخاص حقوقی، ماده (۱۲۲) وضع را بفرنج کرده است. چه، برابر بند (الف) و (ب) آن، اعمال تنها مجازات پیش‌بینی در این خصوص - به ترتیب، حبس درجه پنج و شش - بر آن‌ها بی‌معناست. البته، هیچ چیز مانع از اجرای مجازات بندهای موصوف بر اشخاص حقیقی مقصر، بر اساس قسم اخیر ماده (۱۴۳) که مقرر می‌دارد: «...مسؤولیت کیفری اشخاص حقوقی، مانع مسؤولیت اشخاص حقیقی مرتکب نیست»، نخواهد بود.

پوشیده نماند که، شمول اشخاص حقوقی بر بند (پ) ماده (۱۲۲) با مشکلی مواجه نیست؛ زیرا، از جمله مجازات‌های پیش‌بینی شده در آن، جزای نقدی درجه شش است که به حکم بند (ج) ماده (۲۰)، در ردیف مجازات‌های اصلی قابل اعمال بر آن‌ها قرار

دارد. اما با توجه به ناظر بودن بند مورد اشاره به جرم‌های تعزیری درجه پنج، این نتیجه ناصواب حاصل خواهد شد که اشخاص حقوقی، در صورت ارتکاب شروع به جرم‌های تعزیری درجه شش، دچار این وضع نخواهند شد؛ حال آن‌که در قبال ارتکاب جرم‌های ناقص مهم‌تر - واجد حبس تعزیری درجه یک تا چهار - پاسخگو نبوده و فاقد مسئولیت کیفری‌اند. اعمال مجازات بر اشخاص حقوقی، آنجا که در نقش معاون در جرم ایفای نقش می‌کنند نیز با چالش اساسی روبروست؛ زیرا نوع مجازات‌های پیش‌بینی در بندهای (الف)، (ب)، و (پ) ماده (۱۲۷) - حبس و شلاق - هیچ‌تناسبی با این اشخاص ندارد. بند (ت) این ماده نیز که برای معاون جرم تعزیری، قائل به مجازاتی یک تا در درجه پانزدهم از میزان جرم ارتكابی شده است، با توجه به تأکید صورت گرفته از سوی حکم تفسیر ذیل آن، مبنی بر ضرورت هم نوع بودن مجازات معاون با مجازات جرم ارتكابی، در صورت فرصت اجرا در حق اشخاص حقوقی را خواهد یافت.

باری، ضرورت تحلیل عمیق و بایسته موضوع‌های مزبور و دیگر موضوع‌های درخور تأمل دیگری نظیر مسئولیت کیفری بدون تقصیر، مسئولیت کیفری نیابتی، مسئولیت کیفری در جرم‌های مضیی، مسئولیت کیفری در جرم‌های سازمان یافته، مسئولیت کیفری معاونت در جرم‌های غیر عمدی، مسئولیت کیفری نیابتی، مسئولیت کیفری و تعارض فرهنگی، مسئولیت کیفری در جرم‌های گروهی، تأثیر داده‌های جرم‌شناسی بر مسئولیت کیفری، مسئولیت کیفری مجازات اجراهای ترمیمی که در چارچوب تحولات مسئولیت کیفری در نظام حقوقی ایران با خصوص در سال‌های اخیر قابل مذاقه‌اند، گروه حقوق مؤسسه آموزش عالی طبرستان را بر آن داشت تا در این خصوص، به برپایی همایش علمی با گستره کشوری اقدام و از آن گذر، نکته‌نظرها و دیدگاه‌های اساتید دانشگاه، قضات، وکلا و صاحب‌نظران سراسر کشور را به شکل‌های مختلفی چون ارائه سخنرانی عمومی در سالن همایش، حضور در پنل‌های تخصصی، شرکت در جلسه پرسش پاسخ و چاپ خلاصه مقاله‌های داوری شده توسط نشر وزین میزان منعکس کند. پیشنهاد مزبور، در تاریخ ۱۳۹۵/۸/۱۲ در شورای پژوهشی مؤسسه مطرح، که پس از شور، با اتفاق آرا به تصویب رسید.

هم‌چنین، به‌منظور کیفی سازی کار و ارتقای سطح همایش، از سوی جمعی از استادان برجسته حقوق جزای کشور که به ترتیب حروف الفبا عبارت‌اند از: دکتر محمد

علی اردبیلی (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر محمد آشوری (استاد دانشگاه تهران)، دکتر جلیل امیدی (دانشیار دانشگاه تهران)، دکتر محمد جعفر حبیب زاده (استاد دانشگاه تربیت مدرس)، دکتر محمد ابراهیم شمس ناتری (دانشیار دانشگاه تهران)، دکتر حسین غلامی (دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی)، دکتر محمد فرجی‌ها (دانشیار دانشگاه تربیت مدرس)، دکتر کیومرث کلانتری (دانشیار دانشگاه مازندران)، دکتر سید منصور میرسعیدی (استادیار دانشگاه علامه طباطبائی)، دکتر حسین میرمحمد صادقی (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، دکتر محمد علی مهدوی ثابت (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران)، دکتر علی نجفی توانا (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز) و دکتر امیرحسین نیازپو (استاد دانشگاه شهید بهشتی)، انتخاب (همکاری) به عمل آمد. در ادامه، و در جهت اعتناء به شی به همایش مورد بحث، به ثبت آن در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)، تمام گردید. بر این اساس، گواهی پذیرش مقاله‌های همایش و نیز دیگر گواهی‌ها، جهت بهره‌وری اعضای محترم هیأت علمی و دانشجویان گرامی از امتیازهای مقرر در قانون برخوردادر خواست.

عامل دیگر مؤثر در تقویت وجهت علمی این همایش، حمایت معنوی قاطعی بود که از سوی مراکزها و مراجع‌های معتبری چون نشر میزان به مدیریت جناب آقای دکتر عباس شیر، عضو محترم هیأت علمی دانشگاه تهران، مقتضی است در همین مجال از ایشان تقدیر ویژه شود. دانشگاه تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه مازندران، کانون وکلای دادگستری مرکز، کانون وکلای استان مازندران، انجمن حقوق‌شناسان، انجمن ایرانی حقوق جزا و انجمن ایرانی جرم‌شناسی، از آن صورت گرفت.

گفتنی است، انتخاب عبارت «تحولات مسئولیت کیفری در نظام حقوقی ایران؛ چالش‌ها و راه‌کارها» محصول مشورت با استاد فرزانه دانشگاه شهید بهشتی جناب آقای دکتر محمد علی اردبیلی و استقبال از آن توسط شورای پژوهشی مؤسسه است. محورهای بحث نیز، ره‌آورد چند جلسه هم‌اندیشی با استادان حقوق جزای دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی استان مازندران، و تأیید آن از طرف حضرت استاد است. از ابتدای بهمن‌ماه سال ۱۳۹۵ نیز، اطلاعات کامل همایش، از جمله عنوان و محورهای

سی و سه گانه آن، در سایت آن بارگذاری، و در معرض دید جامعه علمی کشور قرار گرفت. به نقش مؤثر شبکه های اجتماعی و نصب پوستر در آگاهانیدن مخاطبان نیز نمی توان اشاره نکرد. دیگر این که، از زمان فراخوان تا انقضای مهلت مقرر (۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۶)، تعداد دویست و پنجاه خلاصه مقاله به دبیرخانه واصل شد که در نهایت، از بین آن ها، یکصد و هشتاد عدد توسط داوران محترم مورد پذیرش قرار گرفتند. از این میان نیز، آن هایی که در بخش نخست کتابچه حاضر قابل ملاحظه است، نه تنها برای چاپ، که برای ارائه به صورت سخنرانی در سالن کنفرانس هم، حائز شرایط شده بودند. گفتنی است، کتاب حاوی اصل مقاله هایی که سرانجام، مورد پذیرش قرار می گیرند نیز توسط نشر میزان چاپ، و پیش از پایان سال جاری، طی مراسمی از آن رونمایی خواهد شد.

واقع این است که، نبود، همکاری و مشارکت برخی عامل های گرانمایه با گروه حقوق مؤسسه آموزش عالی طبرستان، بدون تردید، همایش موصوف با این گستره و با این کیفیت به منصه ظهور نمرسد. از این رو، ایجاب می نماید، مراتب قدرشناسی خود را از استاد دانشگاه تهران و ریپرست محترم مؤسسه، به جهت پشتیبانی همه جانبه مالی و معنوی از این طرح مهم اعلام دارم. هم چنین، باید که، در برابر مفاخر جلیل القدر حقوق جزا و جرم شناسی کشور آقایان دکتر محمدعلی اردبیلی، دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی، دکتر محمد جعفر حبیبی، دکتر جلیل امیدوی، دکتر حسین غلامی، دکتر محمد فرجی ها، دکتر امیرحسین زمان پور که به رغم داشتن مشغله های علمی و اجرایی، ده ها ساعت از وقت گرانسب خود را در در طول چندماه در اختیار بنده ی کمترین کم تجربه گذاشتند، سرعظیم فرود آورده و سپاس گزار آنان باشم.

به همین ترتیب، نسبت به اعضای محترم کمیته علمی، آقایان دکتر محمد آشوری، دکتر حسین میرمحمد صادقی، دکتر علی نجفی توانا، دکتر محمد ابراهیم شمس ناتری، دکتر کیومرث کلانتری، دکتر سید منصور میر سعیدی و دکتر محمدعلی مهدوی ثابت که جملگی جزو برجستگان حقوق جزای این دیارند و با همکاری بی مثال خود، خط مشی همایش را ترسیم، و متضمن اعتلای آن شدند، ارادت خود را ابراز و تا همیشه، قدر دان آن ها خواهم بود. در همین چارچوب، از همکاران فاضل و ارجمندم، آقایان

دکتر جعفر موحدی و دکتر ایرج رضایی نژاد که از هیچ تلاشی در به ثمر نشستن هدف‌های همایش فروگذار نکرده و در این راستا همتی بلند به خرج دادند، به غایت سپاسگزارم. دیگر این که، باید، درود فرستم به داوران فاضل همایش آقایان دکتر یوسف خرم فرهادی، دکتر پرویز ذکائیان، دکتر مظاهرخواجوند، اصغر عباسی و ناصر رضوانی جویباری که با دلسوزی و احساس مسئولیت مثال زدنی، دوشادوش اعضای محترم کمیته علمی به مطالعه آثار نویسندگان ارجمند، قضاوت دقیق و بی طرفانه آن‌ها پرداختند.

افزون بر این‌ها، ضروری است که، معاونان محترم آموزشی، پژوهشی و دانشجویی مؤسسه، به ترتیب: آقایان دکتر مهدی سنایی، مهندس سید ماهیار حسینی و سرکار خانم سیده سارا فتاحی ریز، محترم شورای سیاست گذاری همایش، به ویژه آقای دکتر منوچهر مکی و سرکار خانم پراخ را از این رو که از آغاز تا فرجام کار، لحظه‌ای بنده را تنها نگذاشته و به رغم همه مشغله‌هایی که داشتند، با عشق و ایثار، هر آنچه که لازم بود را در طبق اخلاص گذاشتند و مصروفیت این امر خطیر کردند، مورد ستایش قرار دهم. به همین منوال، از سایر پرسنل گران قدر مؤسسه به ویژه، مهندس بیگلریان، مهندس خامسی، آقای خالق‌جو (مدیر محترم آموزشی مؤسسه)، آقای عباس پور، سرکار خانم کیانیان، سرکار خانم موافق، سرکار خانم شادابی، دیگر افراد غیر پرسنل، سرکار خانم شب‌بو خضری دانشجوی کارشناسی ارشد، همسر من نیز که در خلق این رویداد مانا، سهم بسزایی ایفا کردند، قدر شناسی می‌نمایم. آنچه من ماند، پاس داشت کوشش توأم با دقت جناب آقای سید پوریا موسوی دانش‌آموز کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه مفید در تنظیم منبع شناسی این مجموعه است. امری که به جهت مسبوق به سابقه نبودن آن در همایش‌های علمی مشابه، بدیع محسوب می‌شود.

محسن شریفی

دبیر علمی همایش و مدیر گروه حقوق

مؤسسه آموزش عالی طبهرستان

خرداد ۱۳۹۶